

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2014

YEARBOOK

2014

ГОДИНА 5

VOLUME V

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ**

ISSN 1857-7059

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2014
YEARBOOK
2014**

Посветен на доц. д-р Душко Алексовски

ГОДИНА 5

VOLUME V

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF PHILOLOGY**

За издавачот

проф. д-р Јованка Денкова

Издавачки совет

проф. д-р Саша Митрев
проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Виолета Димова
проф. д-р Јованка Денкова
проф. д-р Билјана Ивановска
доц. д-р Нина Даскаловска
доц. д-р Махмуд Челик
доц. д-р Ранко Младеноски
м-р Ристо Костуранов

Редакциски одбор

проф. д-р Јованка Денкова
проф. д-р Виолета Димова
проф. д-р Луси Караниколова
проф. д-р Толе Белчев
проф. д-р Билјана Ивановска
доц. д-р Марија Кусевска
доц. д-р Нина Даскаловска
доц. д-р Марија Кукубајска
доц. д-р Драгана Кузмановска
виш лектор м-р Снежана Кирова
м-р Весна Коцева

Главен уредник

доц. д-р Марија Леонтиќ

Одговорен уредник

доц. д-р Светлана Јакимовска

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
лектор м-р Биљана Петковска
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров, Благој Михов

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“ -Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10А
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Editorial board

Prof. Sasa Mitrev, Ph. D.
Prof. Blazo Boev, Ph. D.
Prof. Liljana Koleva Gudeva, Ph. D.
Prof. Violeta Dimova, Ph. D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph. D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph. D.
Docent Nina Daskalovska, Ph.D.
Docent Mahmud Celik, Ph.D.
Docent Ranko Mladenoski, Ph.D.
Risto Kosturanov, M. A.

Editorial staff

Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph. D
Prof. Violeta Dimova, Ph. D.
Ass. Prof. Lusi Karanikolova, Ph. D.
Ass. Prof. Tole Belcev, Ph. D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph. D.
Docent Marija Kusevska, Ph.D.
Docent Nina Daskalovska, Ph.D.
Docent Marija Kukubajska, Ph.D.
Docent Dragana Kuzmanovska, Ph.D.
Senior Lecturer Snezana Kirova, M.A.
Vesna Koceva, M.A.

Managing editor

Docent Marija Leontik, Ph.D.

Editor in chief

Docent Svetlana Jakimovska, Ph.D.

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Lecturer Biljana Petkovska, M.A.
(English)

Technical editor

Slave Dimitrov, Blagoj Mihov

Address of editorial office
Goce Delcev University–Stip
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10A
PO box 201, 2000 Stip
R. of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

ЈАЗИК

Билјана Ивановска, Нина Даскаловска ПРЕГЛЕД НА ТРАДИЦИОНАЛНИТЕ МОДЕЛИ ЗА ПОВРАТНОСТА ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК Biljana Ivanovska, Nina Daskalovska A REVIEW OF THE TRADITIONAL REFLEXIVE MODELS IN MACEDONIAN AND GERMAN	9
Толе Белчев, Станка Коцева ЗБОРООБРАЗУВАЊЕ ВО СОВРЕМЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК Tole Belcev, Stanka Kocева WORD FORMATION IN MODERN MACEDONIAN LANGUAGE	19
Драгана Кузмановска, Снежана Кирова, Биљана Петковска АНАЛИЗА НА ФРАЗЕОЛОШКИТЕ ЕДИНИЦИ СО КОМПОНЕНТАТА „УСТА“ ВО ГЕРМАНСКИОТ И ВО АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК Dragana Kuzmanovska, Snežana Kirova, Biljana Petkovska ANALYSIS OF PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE COMPONENT “MUND/MOUTH” IN GERMAN AND ENGLISH	33
Марија Кусевска МЕЃУКУЛТУРНИ ИСТРАЖУВАЊА НА ГОВОРНИТЕ ЧИНОВИ Marija Kusevska CROSS-CULTURAL STUDIES OF SPEECH ACTS	43
Марија Леонтиќ СЕМАНТИКАТА НА ТУРСКИОТ СУФИКС -ли /-lİ/ (-lı, -li, -lu, -lü) ВО ТУРСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК Marija Leontic THE SEMANTICS OF THE TURKISH SUFFIX -ли /-lİ/ (-lı, -li, -lu, -lü) IN THE TURKISH AND IN THE MACEDONIAN LANGUAGE	53
Дејан Методијески, Костадин Голаков ИЗУЧУВАЊЕТО НА СТРАНСКИТЕ ЈАЗИЦИ НА ФАКУЛТЕТИТЕ ЗА ТУРИЗАМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА Dejan Metodijeski, Kostadin Golakov FOREIGN LANGUAGES STUDYING AT THE FACULTIES OF TOURISM IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA	63
Марица Тасевска ФАКТОРИ ЗА ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА РОДОТ ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК Marica Tasevska FACTORS FOR DETERMINATION OF THE GENDER IN THE GERMAN LANGUAGE	73

КНИЖЕВНОСТ

- Јованка Денкова, Махмут Челик, Билјана Ивановска**
ТЕОРИСКО ПРОМИСЛУВАЊЕ НА ЕПИСТОЛАРНИОТ ЖАНР
Jovanka Denkova, Mahmut Celik, Biljana Ivanovska
THEORY RETRASING OF THE EPISTOLARY GENRE 87

- Махмут Челик, Јованка Денкова, Билјана Ивановска**
ПОЕТСКО-ПРОЗНОТО ТВОРЕШТВО ЗА ДЕЦА НА ФАХРИ КАЈА
Mahmut Celik, Jovanka Denkova, Biljana Ivanovska
FAHRI KAYA'S WORK IN POETIC AND PROSE CHILDREN'S LITERATURE .. 97

- Наталија Поп Зариева**
УЛОГАТА НА ИЗМАМАТА И МАСКИТЕ ВО *ХАМЛЕТ*
Natalija Pop Zarieva
THE ROLE OF DECEIT AND MASKS IN *HAMLET* 103

- Крсте Илиев**
ПРЕПОРОДОТ НА ВИТЕШТВОТО И ПОЈАВАТА НА
ЦЕНТЛМЕНОТ ВО ВЕЛИКА БРИТАНИЈА
Krste Iliev
THE REVIVAL OF CHIVALRY AND THE EMERGENCE OF
THE GENTLEMAN IN GREAT BRITAIN 113

- Јане Јованов, Снежана Кирова**
„ПРЕКРАСЕН НОВ СВЕТ“ ПРЕГЛЕД И СОЦИО-ФИЛОСОФСКА АНАЛИЗА
Jane Jovanov, Snezana Kirova
“BRAVE NEW WORLD” REVIEW AND SOCIO-PHILOSOPHICAL ANALYSIS .. 117

- Марија Крстева**
АМЕРИКАНСКАТА ИДЕОЛОГИЈА ВО „ЗДРАВ РАЗУМ“ НА
ТОМАС ПЕИН
Marija Krsteva
AMERICAN IDEOLOGY SEEN THROUGH THOMAS PAINE'S
“COMMON SENSE” 127

ПРЕВЕДУВАЊЕ И ТОЛКУВАЊЕ

- Билјана Ивановска, Јованка Денкова, Махмут Челик**
МАКЕДОНСКИТЕ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ НА ГЛАГОЛИТЕ ВО
ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК ШТО ИСКАЖУВААТ ПСИХИЧКА СОСТОЈБА
Biljana Ivanovska, Jovanka Denkova, Mahmut Celik
ON THE MACEDONIAN COUNTERPARTS OF THE GERMAN
VERBS DENOTING EMOTIONAL STATE 135

- Светлана Јакимовска**
ТЕРМИНОЛОГИЈАТА КАКО НАУКА И ТЕРМИНОЛОШКАТА РАБОТА
Svetlana Jakimovska
TERMINOLOGY SCIENCE AND TERMINOLOGY WORK 143

Даринка Маролова

**ДИДАКТИЧКИ ПРИСТАП КОН ТОЛКУВАЊЕТО НА СИНТАКСИЧКАТА
ПОВЕЌЕЗНАЧНОСТ**

Darinka Marolova

DIDACTIC APPROACH TO INTERPRETING THE SYNTACTIC AMBIGUITY 153

МЕТОДИКА

Емилија Петрова Ѓорѓева

**УЛОГАТА НА ДИРЕКТОРОТ ВО МОТИВИРАЊЕТО ЗА
ПРИФАЌАЊЕ ПРОМЕНИ ВО УЧИЛИШТЕТО**

Emilija Petrova Gorgeva

**THE ROLE OF THE PRINCIPAL IN THE MOTIVATION FOR
ACCEPTING CHANGES IN SCHOOL 161**

Нина Даскаловска, Билјана Ивановска

ВАЖНОСТА НА ИНТЕРАКЦИЈАТА ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ

Nina Daskalovska, Biljana Ivanovska

THE IMPORTANCE OF INTERACTION IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING 169

Марија Емилија Кукубајска, Билјана Алексова Даневска

**БИОЕТИКА, МУЛТИКУЛТУРА, МУЛТИЛИНГВАЛНОСТ И
АКВИЗИЦИЈА НА СТРАНСКИ ЈАЗИК**

Marija Emilija Kukubajska, Biljana Aleksova Danevska

**BIOETHICS, MULTI-CULTURE, MULTI-LINGUAL ENVIRONMENT
AND FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION 183**

Марија Тодорова

МНОГУЈАЗИЧНА МЕТОДИКА

Marija Todorova

MULTILINGUAL METHODOLOGY 195

Катерина Сусинова, Нина Даскаловска

**УПОТРЕБАТА НА СТРАТЕГИИ ЗА УЧЕЊЕ ЈАЗИК КАЈ УЧЕНИЦИ
ВО ОСНОВНО И СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ**

Katerina Susinova, Nina Daskalovska

**THE USE OF LANGUAGE LEARNING STRATEGIES BY PRIMARY
AND SECONDARY SCHOOL EFL LEARNERS 203**

Марија Дончева, Нина Даскаловска

**УЛОГАТА НА ЛИТЕРАТУРАТА ВО ИЗУЧУВАЊЕТО НА АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК
И НЕЈЗИНОТО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ЈАЗИЧНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ НА УЧЕНИКОТ**

Marija Donceva, Nina Daskalovska

**THE ROLE OF LITERATURE IN LEARNING ENGLISH AND ITS EFFECTS ON
LEARNERS' LINGUISTIC COMPETENCE 213**

Прегледен труд
Review paper

„ПРЕКРАСЕН НОВ СВЕТ“ ПРЕГЛЕД И СОЦИОФИЛОСОФСКА АНАЛИЗА

м-р Јане Јованов¹
виш лектор м-р Снежана Кирова¹

Апстракт: Имајќи ја можноста да ги читаме делата на антиутопистите, ние безброј пати имаме можност да ги толкуваме нивните мисли и нивните пророчки идеи. Во случајот на Олдос Хаксли, се работи за автор кој во своето дело „Прекрасен нов свет“ ни претставува една пропадната утопија чие сиже се развива во иднината. Чудно е тоа колку со секоја година содржината на ова дело сè појасно ни се отвора во нашата секојдневна реалност. Оваа анализа има за цел да го претстави светот на Олдос Хаксли и философска анализа на содржината, а останатото е оставено на мислењето на читателите.

Клучни зборови: *антиутопија, утопија, технолошки развој, идеален свет, меркантилизам*

“BRAVE NEW WORLD” review and socio-philosophical analysis

Jane Jovanov²
Snezana Kirova²

Abstract: Being able to read the works of anti-utopists, we have countless opportunities to interpret their thoughts and their prophetic ideas. In the case of Aldous Huxley we have a writer who presents a failed utopia in his novel “Brave new World”, whose context is set in the future. It is strange how with years the content of this work is more clearly duplicating in our everyday reality. This analysis aims to present the world of Aldous Huxley’s “failed future” and a philosophical analysis of the content: the rest is left to the readers’ own opinions.

¹⁾ Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип

²⁾ Faculty of Philology, University “Goce Delcev” Stip

Key words: *anti-utopia, utopia, technological development, ideal world, mercantilism*

Олдос Хаксли (1894-1963) е еден од најзначајните автори во светската литература од 20 век. Хуманист и пацифист, автор на голем број дела (романи, кратки раскази, поезија, есеи, драма) меѓу кои еден од најважните за темата на овој труд е антиутопскиот роман *Прекрасен свет* (1932).

Во 20 век активно течел развитокот на утопистичката традиција во европската литература. Посебно била забележлива појавата на нови утопии/антиутопии во почетокот на векот, кога технолошкиот развој забрзал како никогаш порано. Нови и нови технолошки изуми секојдневно се појавувале на фабричките ленти. Сето тоа формирало идеја за можноста за неограничен развој на материјалниот живот кај луѓето врз основа на се поневеројатните достигнувања на науката. Трансформирањето на природата и нејзиното користење за материјална цел на човекот веќе не било проблем – на ред биле општествените измени за да се приспособи човекот кон новото технолошко ниво.

Иако во многу дела е претставен новиот, идеален свет во кој авторите го замислуваат идното совршено општество, во антиутопскиот жанр се претполага не само опис на таа прекрасна иднина и совршено општество, туку опис на негативниот потенцијал од патот кон потенцијалната иднина. Овие дела сè сигнал, предупредување за евентуалните „лоши патишта“ по кои може да се тргне за време на трансформирањето на човековата цивилизација под дејство на новите технологии. Речиси кај секој можен автор-антиутопист – секаде се забележува губење на моралните вредности во општествата кои ги сликаат во услови на таа махенистика во општествените односи.

Во антиутопскиот роман *Прекрасен нов свет*, имено, се пренесува сликата на прогресот и неговото влијание врз човекот. Хаксли ни го опишува новото општество, целосно различно од сите дотогаш опишани општества од антиутопистите. Човештвото веќе се „произведува во епрувета“ и тоа не само еден вид на човек, туку неколку, почнувајќи од *алфа*, *бета*, *гама*, *делта*... па сè до *ипсилон*. Во романот не постои никаква материјална беда, ликовите не се незадоволни од нивната материјална благосостојба, не постои фалсификувано богатство како што е тоа покажано во *1984*; во *Прекрасен нов свет* постои целосно изобилие, не постои никакво незадоволство – и сето тоа доведува консеквентно до деградација на личноста.

Светот во *Прекрасен нов* е свет во кој сите човечки желби се определени однапред, уште пред човекот да биде создаден. Едноставно, сè што општеството може да им дозволи на идните граѓани го става во генетскиот код на идните поколенија, а што не може да си дозволи – едноставно го брише од генетскиот код.

*Еден од најважните елементи на општествената стабилност е токму процесот Бокановски! Најважниот елемент на општествената стабилност е ... стандардизирани мажи и жени, и тоа во еднообразни сериш.*³

*Тоа е тајната на среќата и доблеста: да се сака она што мора да се работи. Тоа е основната цел на сите обработки: да се наведат луѓето да ја сакаат својата неизбежна и општествено предодредена судбина.*⁴

Светот во овој роман е претставен како една огромна држава, сите луѓе се еднакви, но, како што е спомнато погоре, нив ги дели т.н. систем на касти. Луѓето се делат уште во лабораторија по пат на хемиска обработка. Ако во 1984 проловите, кои сочинуваат 85% од популацијата во Океанија, се неспособни за мислење и не можат да извршат никаква интелегентна работа, овде *алфите* се највисоката каста. Во *Прекрасен нов свет* тие се способни за високо интелектуално размислување, додека *ипсилоните*, на пример, ги извршуваат најцрните работи во светот. Целта на оваа хемиска обработка и делба на население во светот на касти е „сакањето на својата неизбежна општествено предодредена судбина“. Соодветно, ниедна каста не воспоставува контакти со која било друга каста, повисока или пониска. Сите касти поминуваат хемиска обработка на лента од 2.040 метри должина каде што се одредува која епрувета со ембрион на која каста ќе ѝ припаѓа.

Над сите овие касти стојат врховните контролори. Тие, за разлика од претходните, се способни за размислување и осознавање на сè што не му е достапно на обичниот „обработен“ човек. На врховните контролори им е достапен дури и забранетиот Шекспир:

Но зошто е забранета? – праша Дивјакот, наполно зашеметен што е во близина на човек кој го прочитал Шекспир и сосема заборавал на своите страдања, желби, болки...

³⁾ Хаксли, А. (2004). Прекрасен нов свет. Скопје: ТРИ, 12

⁴⁾ Хаксли, А. (2004). Прекрасен нов свет. Скопје: ТРИ, 22

Затоа што е старомодна - одговори тој - а тоа е најголемата причина. Старите нешта повеќе не се од корист за нашата нова цивилизација.

Па дури и ако се убави?

Особено доколку се убави. Убавината привлекува, но ние не сакаме нашите луѓе да бидат привлечени од нешто што е старо, напротив, ние сакаме да бидат привлечени исклучиво од новите нешта.

Но токму тие нови нешта се одбивни и бесмислени. На пример, онаа претстава во која само се бркаат со хеликоптери и се чувствуваат нивните бакнежи, - Дивјакот го искриви лицето, - Само јарци и мајмуни... – Само во Отело се наоѓаа вистинските зборови за своите чувства на омраза и презир кон тие нови нешта.⁵

Вистината и науката се целосно потчинети во овој нов свет на утилитарните потреби на општеството:

Секоја радикализација доведува до општествена нестабилност. Тоа е само уште една причина зошто сме толку резервирани и кон најновите научни достигнувања. Секое ново научно откритие е потенцијално субверзивно, а тоа значи дека дури и науката треба некогаш да се прифати како можен непријател. Да, да. Верувајте ми, дури и науката.⁶

Целата хармонија во *Прекрасен нов свет* се постигнала исклучително преку предвременото уништување на сите интелектуални и емоционални потенцијали кај човекот. Наместо тоа, се всадуваат елементи на тотален меркантилизам. Љубовта кон природата, цвеќињата, убавината – сето тоа е тотално излишно, непрофитно за *светската држава*.

Полското цвеќе и прекрасните пејзажи имаат еден голем недостаток – тие се бесплатни. Од љубовта кон природата, фабриките не можат да работат. Затоа било решено да се отфрли љубовта кон природата, но задолжително да се задржи потребата за користење на

⁵⁾ Хаксли, А. (2004). Прекрасен нов свет. Скопје:ТРИ, 243

⁶⁾ Хаксли, А. (2004). Прекрасен нов свет. Скопје:ТРИ, 250-1

транспортни услуги. Се разбира, неопходно потребно е тие и понатаму да одат во природа, без разлика што ја мразат. Значи, требало да се пронајде економски прифатлива причина поради која би ги користеле сообраќајните услуги, а омразата кон природата да остане. И најпосле е пронајдена.⁷

Секој маж, жена или дете имаат обврска годишно да потрошат одредено количество разновидна стока. Во интерес на индустријата, се разбира. Ефектот...

ОНОЈ КОЈ СЕДИ И ЧИТА, НЕ МА ВРЕМЕ ДА ПАЗАРИ!⁸

Но сепак, Хаксли ни пренесува едно општество кое се појавило по волјата на мнозинството. Но, во тој нов свет на хемиски модифицирани луѓе, се појавуваат и неколкумина кои ја осознаваат својата различност, го чувствуваат своето право на индивидуализам, слободен избор. Во делото тоа се двајца *алфа-плус* – Бернард Маркс и Хелмхолц Вотсон. Тие се судираат во ова „совршено“ општество со други програмирани *алфи*, *бети*, *гами*... Двајцата чувствуваат дека светот е повеќе од сумата на неговите составни делови. Тоа е чувство кое евентуално и ќе ги „прегази“. Вотсон го праќаат на Исланд:

А кога би подразмислил само малку, неговото испраќање на островот, всушност, не е казна, туку вистинска награда. Ќе го испратиме на островот, т.е. на местото на кое се наоѓаат најинтересните мажи и жени на оваа планета. Сите оние кои биле, на овој или на оној начин, премногу самосвесни индивидуалисти за да можат да се вклопат во општеството. Сите оние кои се незадоволни од ортодоксноста, сите кои имаат свои сопствени, независни и слободни мисли и размислувања... или со еден збор, сите оние кои навистина нешто вредат. Искрено кажано, господине Вотсон, ви завидувам.⁹

Еден од најсилните ликови во делото е и Дивјакот кој се појавува како еден од ликовите кои не се „произведени“ во епрувета, туку се родени по природен пат во недостапните за „цивилизацијата“ предели. Нему му е

⁷⁾ Хаксли, А. (2004). Прекрасен нов свет. Скопје:ТРИ, 29

⁸⁾ Хаксли, А. (2004). Прекрасен нов свет. Скопје:ТРИ

⁹⁾ Хаксли, А. (2004). Прекрасен нов свет. Скопје:ТРИ, 253

достапен Шекспир, достапни му се сите човечки чувства кои се отстранети од програмираните луѓе во градовите. Тој во „цивилизацијата“ се обидува дури да ги натера на бунт работниците. Но за да се неутрализира тој бунт, доволна е малку *сома* (легализирана дрога која се користи за „побегнување“ од реалниот свет) и пуштање на синтетичкиот говор „Антибунт-2“.

Од причина што нашиот свет е сосема поинаков од светот на Отело. Вие не можете да произведете фордмобил без употреба на челик, значи не постојат трагедии без општествената нестабилност. Но денес светот е наполно стабилен, а во исто време, не можам да посакам нешто што не постои. Сите се богати и безбедни, не знаат што е тоа болест, и тие не се плашат од смртта. Сите живеат во блажено незнаење за староста и страстите; тие не се измачувани од сопствените мајки и татковци, немаат сопружници, ниту деца, ниту љубовници – значи не постои никаков извор на длабоки чувства. Тие се, всушност, така обработени што не се однесуваат онака како што, можеби, и би требало да се однесуваат. А доколку, сепак, почувствуваат дека нешто им недостига, тогаш тука е секогаш присутната сома... а Вие, господине, Дивјак, толку здружено ја фрлајте низ прозорецот. И тоа во име на што? Во име на... слободата! – Управувачот весело се насмевна. – Ви се молам, па Вие баравте од Делтите да знаат што е тоа слобода, а сега барате уште да го разберат Отело. Ве молам.¹⁰

Што се однесува до компарацијата на содржините меѓу Орвеловата 1984 и *Прекрасен нов свет* на Олдос Хаксли, доколку во првиот дел синтетичкиот цин служи како средство за опуштање, таа функција во второто дело ја има *сомата* како регулатор на масовната свест. И во двата романа се забележува манипулирање со историјата. Меѓутоа, во 1984 е создадена огромна институција која се занимава со уништување или ревидирање на историјата. Во *Прекрасен нов свет* историјата е претставена на популацијата како сосема неважен елемент. Во овој случај, наместо да се трошат огромни напори да се уништи историјата и спомените од умовите на луѓето, полесно е да се создаде одбојност кон истата.

За владетелите на светот, без разлика од кое доба, полесно е да владеат со луѓето преку однапред социјално „обработено“ општество со изменети системи на вредности, отколку да почнат со масовна репресија

¹⁰⁾ Хаксли, А. (2004). *Прекрасен нов свет*. Скопје: ТРИ, 244

на граѓаните на планетата во стилот на 1984. Во секој случај, различни писатели различно гледаат за можностите за „поробување“ на човековата слобода. Едно од видувањата е неолибералните економски политики доведе до невидена експанзија на комерцијализмот и меркантилните вредности во општеството – консумирање на она што е лесно консумирачко, деградирајќи ги сите постоечки мерила за квалитет и вредност. Тој економски прагматизам комерцијализира сè што може да се искористи за профит, а притоа, безброј пати навредувајќи ги и не почитувајќи желбите и чувствата на индивидуите. Сè што не може да биде лесно консумирано – уметноста, литературата, високите стилови на музика – истите се губат во деградирачкиот прагматизам на неолибералниот капитализам. Писателите, за да бидат продавани, не пишуваат маестрални дела, туку се акомодираат на сè „поразгаленото“ општество кое „гори“ за лесни и искривени вредности. Таквиот економски систем ја всадува мислата во човека „дека сè е за продавање и сè е за купување“. А човек кој ви вели дека парите можат сè, подготвен е заради пари и да ве убие. А кога сме кај „тоталитарното“ во таквото општество – зар има нешто полесно за владејачките класи од завладување со „разгалено“ и меркантилно општество!? Секоја сервирана вредност од елитата станува автоматски императив во некритично расположената маса. Индивидуата станува целосно деиндивидуализирана.

Социјално-философските гледишта на Олдос Хаксли

Очевидно е дека антиутописката линија во творештвото на Хаксли е нераскинливо поврзана со неговата агностичко-песимистичка концепција на светот, со неговата идеја за неможност за спознавање на објективната реалност воопшто и објективната основа на која било вредност одделно. Објективната и субјективната содржина на која било вредност во уметничкиот свет на Хаксли се разделени со неразрушлив сид. Бессилен поради својата немоќ, Хаксли залудно го бара излезот во барањата на Апсолутот. Вредностите кои во тоа време ја откриваат во очите на Хаксли својата неапсолутност, релативна субјективност итн., го губат за него своето објективно значење. Одовде потекнува сомнежот во односот на објективниот, општочовечкиот карактер на секоја реална вредност. На овој начин пред Хаксли стојат две принципиелно одделни вредности. Од една страна се – возможно-постоечките, возможно-реализирачките вредности на Земјата, највисоките „апсолутни“ вредности – вистината, доброто и убавината. Од другата страна постојат

– субјективните, релативните „вредности“ чиј основен критериум е компатибилноста со лесните утилитарни потреби на човекот. Ова за Хаксли претставува единствена достапна вредносна реалност, а таа реалност создава „применети“ утилитарни потреби за моралните норми и „применета“ уметност во службата на забавата. Врските меѓу хипотетичко-постоечкото апсолутно добро и моралните норми, како и врската меѓу уметноста и утилитарната „уметност“ – за Хаксли не се димензии кое се поврзани една со друга. Човекот во светот на Хаксли се наоѓа во две сосема неповрзани една со друга димензии. Од една страна, човекот во светот на Хаксли има способност во својот светоглед да ги допушта категориите на апсолутот и антиапсолутот, да мисли во категориите на доброто и злото, прекрасното и безобразното... Во таа димензија разумот на човекот е осуден на апсолутно сомневање. Но, од друга страна, човекот во светот на Хаксли има и редица материјално изразени утилитарни потреби и е способен адекватно – на емпириско и логичко ниво – да ги осознава нивните извори, што значи – и да го регулира нивното задоволување во рамките на општеството. Таквото интерпретирање за човекот на „две нивоа“ ја определува позицијата на Хаксли како социјален мислител, оценувач на способноста на човекот за разумно реорганизирање на своето битие. Тој апсолут на социјалната градба, кон кој се стремат сите реформатори и револуционери – тоа за Хаксли е општество на апсолутна слобода, општество во кое не би постоеле никакви препреки меѓу волјата на одделен човек – и волјата на другите луѓе и општеството во целост. Сепак, стремејќи се кон таква слобода, човекот во рамките на литературната концепција на Хаксли истовремено и се плаши од неа – не сакајќи да биде спознаен, изброен, програмиран во сите свои појави: тој се плаши од таквата слобода, која пак преминува во највисока не-слобода – и затоа постојано ја демонстрира својата не-спознаност. Имено, затоа е невозможно, според Хаксли, „научната“ трансформација на општеството на реални луѓе – на која и противречат сите кои не се потчинуваат на разумот на човековите страсти, на тоа противречи човекот кој дозволува во својот не-спознавачки светоглед на апсолутност, категории на доброто и злото, прекрасното и безобразното – и допушта во својата душа страст која не може логички да се провери.

Проблемите кои се појавуваат со контрадикциите меѓу апсолутната содржина на основните човечки вредности и нивните ограничувања, условните толкувања во рамките на одделните човечки општества го вознемирувале Хаксли за време на целиот негов живот и тој ги прифаќал со целата нивна комплексност и нејасност. Од една страна, богогубењето

и смислогубењето кои го карактеризираат човекот во првите децении на 20 век, кога станало јасно дека човечките вредности немаа првичен почеток во сознанието и словото на божественото, и наместо тоа, тие потекнуваат од појавата на човековата волја за самиот себе; а од друга страна, неопходност за барем делумно, ограничено човечко несовершенство на вредносниот код како средство за организација на земниот живот на луѓето. Во своите дела, Хаксли ги опфаќа проблемите на обврзаните аксиоми кои не можат да ја одразат реалноста во целата нејзина полност но чие познание е неопходно за мирното постоење на општеството. Одделно Хаксли ги разгледува неопходните допуштања кои треба да се прифатат како аксиом во демократското општество. „И кога идеалот е постигнат, светот за секој човек кој ќе застане за момент да се замисли, тој идеал ќе стане суета над суетите. Алтернативите се: или да не се мисли, или да се продолжи со бесцелно зборување или преправање дека правиш нешто важно, или да се признае суетноста на светот и да живееш цинично.“¹¹ Антиутопскиот „прекрасен нов свет“, моделиран од Хаксли – е свет на постигнат општествен идеал, токму поради причината што тој идеал е снижен до ниво на постигнување. Но жителите на тој свет се лишени од можноста да избираат втора алтернатива – тие се лишени од можноста да „запрат за момент, за да се замислат“. Како резултат, вистината, доброто и убавината се истакнуваат од светогледот на жителите на „прекрасниот нов свет“, заменувајќи ги со субјективни „вредности“ (корпоративен кастов морал, комерцијализирана уметност и др.).

Користена литература

1. Хаксли, О. (2004). *Прекрасен нов свет*. Скопје: ТРИ
2. Huxley A. (1949). *Proper studies*. London: Chatto & Windus

¹¹) Huxley A. 1949. *Proper studies*. London: Chatto & Windus, стр. 269